МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

Роль Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів України

Здобувача вищої освіти 4 курсу,
групи ММБ-19-1,
спеціальності 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент митної справи»

підпис здобувача вищої освіти Попадинець Валерія Іванівна

Науковий керівник
науковий ступінь вчене звання

підпис керівника Мельник Олена Володимирівна, к.е.н., доц.

Гарант освітньої програми
науковий ступінь вчене звання

підпис керівника Микитенко Тетяна Владиславівна, к.е.н., доц.

Допущено до захисту за рішенням
кафедри митної справи та
товарознавства
протокол від 17.05.2023 № 14

підпис завідувача кафедри Гребельник Олександр Петрович, д.е.н., проф.

Ірпінь 2023

Реєстрація № 4 13.06.2023 О.О. Бубела

(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 13.06.2023

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту відмінно 14.06.2023

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: А.В. Дейнеко

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

О.П. Убельська

(підпис) (ініціали, прізвище)

О.В. Мельник

(підпис) (ініціали, прізвище)

Т.В. Мамедова

(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10			
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
80	B	добре	14.06.2022	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет/навчально-науковий інститут Економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

Спеціальність менеджмент

Освітня програма менеджмент митної справи

Затверджую
Завідувач кафедри Гребельник О. П.
«01» 03. 2023р.

Завдання на кваліфікаційну роботу

(проєкт) здобувачу вищої освіти

Попадинець Валерія Іванівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту)
Роль Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів України

Затверджена наказом ректора від «07» 10.2022 № 4
2. Строк здачі закінченої роботи 12.05.2023
3. Мета роботи визначення ролі Державної митної служби в системі забезпечення економічних інтересів України
Об'єкт дослідження економічні відносини, що виникають під час реалізації митної політики та їх вплив на інтереси держави
Предмет дослідження Державна митна служба України
Орієнтовна база дослідження Державна митна служба України
4. Вихідні дані до роботи статистичні дані, законодавчі та нормативні документи, інтернет-джерела
5. Перелік графічного матеріалу 7 таблиць, 7 рисунків
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)
Розділ 1. Теоретичні аспекти системи забезпечення захисту економічних інтересів держави

Розділ 2. Аналіз результатів діяльності Державної митної служби Україн за 2018 - 2022 в напрямку забезпечення економічних інтересів держави

Розділ 3. Напрями зміцнення ролі Державної митної служби в систем забезпечення захисту економічних інтересів України

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактичн
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	01.09.2022	01.09.2022
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	02.10.2022	02.10.2022
3	Видача завдання науковим керівником	10.10.2022	10.10.2022
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	10.02.2023	10.02.2023
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	10.03.2023	10.03.2023
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	10.04.2023	10.04.2023
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	10.05.2023	10.05.2023
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	12.05.2023	12.05.2023
9	Попередній захист роботи	12.05.2023	12.05.2023
10	Отримання відгуку керівника роботи	07.06.2023	07.06.2023
11	Отримання зовнішньої рецензії	08.06.2023	08.06.2023
12	Допуск роботи зав.кафедрою до захисту	09.06.2023	09.06.2023
13	Захист роботи	14.06-15.06. 2023	14.06-15.06. 2023

8. Дата видачі завдання «08»02.2023р

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ (підпис) Мельник (прізвище, ін

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Микитен (прізвище, ін

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Попадин (прізвище,

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

Попадинець Валерії Ігорівни на тему „Роль Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів України"

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню та вирішенню надзвичайно актуальних питань. Мета, завдання та об'єкт дослідження визначені вірно. Робота характеризується послідовністю змісту, логічністю формулювання завдань, які вирішувалися відповідно до мети дослідження. Питання, поставлені в плані, розкриті достатньо повно. Робота оформлена відповідно до встановлених вимог. Кваліфікаційна робота рекомендується до захисту з позитивною оцінкою.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

_____ (підпис) _____ (дата)

13.06.2023

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

Попадинець Валерії Ігорівни

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «17» 05 2023 №14 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ (підпис) Гребельник О.П. (прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Державного податкового університету Попадинець Валерії Іванівни на тему «РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ»

Актуальність теми: Державна митна служба України відіграє важливу роль у забезпеченні захисту економічних інтересів країни в контексті зовнішньої торгівлі та митної політики. Саме Державна митна служба України чинить значний вплив на зовнішньоекономічну діяльність та економіку країни, забезпечуючи ефективний митний контроль, боротьбу з контрабандою та забезпечення дотримання митних правил. З урахуванням постійних змін у зовнішньоекономічній сфері, потреби в модернізації митної системи та виконанні міжнародних зобов'язань, тема, обрана здобувачем, є важливою для дослідження та обговорення.

Наукова новизна: Полягає в комплексному дослідженні ролі Державної митної служби України в системі захисту економічних, митних інтересів країни, оцінці сучасних викликів та можливостей, аналізі технологічних інновацій та міжнародного досвіду.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу: Автор дослідив значну кількість літератури з досліджуваної теми, проаналізував статистику Державної митної служби України, у роботі чимало аналітичних таблиць та рисунків.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі установи: Полягає у поліпшенні ефективності митного контролю ДМСУ, ідентифікації прогалин і слабких місць, що може допомогти удосконалити процеси та процедури, що використовуються Державною митною службою.

Наявність недоліків: Не до кінця розкриті окремі рекомендації автора.

Загальний висновок та оцінка роботи: Робота може бути рекомендована до оприлюднення перед державною атестаційною комісією та заслуговую на оцінку «відмінно».

Рецензент: директор ТОВ «АКС-ЛТД» Андрій ТАМЧЕНКО

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Попадинець Валерія Іванівна

Курс/група _____ММБ-19-1_____

Тема кваліфікаційної роботи

Роль Державної митної служби в системі забезпечення захисту економічних інтересів України

П. І. Б. наукового керівника

Мельник Олена Володимирівна

Дата захисту: 15.06.2023

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 100,00%. Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання, цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 0,00%, цитат 2,60%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі М. Іщук

АНОТАЦІЯ

Роль Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів України

Мета роботи полягає у визначення ролі Державної митної служби України в системі забезпечення економічних інтересів України, а також з'ясування та розв'язання системи теоретичних та практичних проблемних питань, що виникають у реалізації Державною митною службою України своєї діяльності.

Завданнями роботи є визначення ролі Державної митної служби в захисті економічних інтересів України, виявлення проблемних питань, розробка практичних рекомендацій для покращення діяльності митних органів, що позитивно вплине на економіку країни.

Предметом дослідження є Державна митна служба України, як одного з органів, діяльність якого спрямована на забезпечення захисту економічних інтересів держави.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають під час реалізації митної політики та їх вплив на інтереси держави.

Базою дослідження виступають відомості Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, законодавчі та нормативні документами, інтернет-джерела.

За результатами дослідження сформульовані пропозиції, щодо удосконалення роботи Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів країни.

Одержані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях, що стосуються ролі митних органів в системі забезпечення економічних інтересів держави загалом.

Кваліфікаційна робота містить 54 сторінок, 7 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел 32 найменувань.

Ключові слова: митні органи, економічні інтереси, Державна митна служба України, митні платежі

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2023

Рік захисту роботи: 2023

ANNOTATION

The role of the State Customs Service of Ukraine in the system of ensuring the protection of economic interests of Ukraine

The purpose of the study is to define the role of the State Customs Service of Ukraine in the system of ensuring the economic interests of Ukraine, and also to clarify and resolve the system of theoretical and practical problematic issues arising in the implementation of the State Customs Service of Ukraine's activities.

The objectives of the study are to determine the role of the State Customs Service in protecting the economic interests of Ukraine, to identify problematic issues, and to develop practical recommendations for improving the activities of customs authorities, which will have a positive impact on the country's economy.

The subject of the study is the State Customs Service of Ukraine as one of the bodies whose activities are aimed at ensuring the protection of the economic interests of the state.

The object of the study is the economic relations arising in the course of implementation of the customs policy and their impact on the interests of the state.

The research is based on the information of the State Customs Service of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, as well as legislative and regulatory documents and Internet sources.

Based on the results of the study, the author formulates proposals for improving the work of the State Customs Service of Ukraine in the system of ensuring the protection of the country's economic interests.

The obtained results can be used in further research on the role of customs authorities in the system of ensuring the economic interests of the state as a whole.

The qualification work contains 54 pages, 7 tables, 7 figures, a list of 32 references.

Keywords: customs authorities, economic interests, State Customs Service of Ukraine, customs payments

Year of completion of the qualification work: 2023

Year of defense of the work: 2023

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

Держмитслужба – Державна митна служба

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ЄС – Європейський союз

ПДВ – Податок на додану вартість

УКТЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЗЕД – Зовнішньоекономічна діяльність

ЗМІСТ

ВСТУП **5**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ **8**

1.1 Поняття економічних інтересів держави та їх захист 8

1.2. Роль митних органів в системі забезпечення захисту економічних інтересів держави..... 13

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА 2018 – 2022 РОКИ В НАПРЯМКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ **20**

2.1 Митні платежі в структурі державного бюджету України у 2018–2022 рр.. 20

2.2 Аналіз результатів діяльності Державної митної служби України у 2020 – 2022 рр. у системі забезпечення захисту економічних інтересів України..... 28

Розділ 3. Напрями зміцнення ролі Державної митної служби в системі забезпечення захисту економічних інтересів України **40**

3.1 Проблемні аспекти в діяльності Державної митної служби України..... 40

3.2 Пріоритетні шляхи удосконалення діяльності Держмитслужби в питанні забезпечення захисту економічних інтересів України..... 47

ВИСНОВКИ **51**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **55**

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства жодні процеси не можуть здійснюватися ізольовано від зовнішнього світу. Відтак, рівень інтеграційних процесів є дуже високим, а зростання взаємозалежності економік проявляється через укладання урядових двосторонніх або багатосторонніх договорів з питань регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Учасниками таких відносин є і митні органи.

Актуальність теми роботи. Правова держава з розвиненою ринковою економікою не може існувати без належним чином організованої митної справи. Відтак, особливо актуальним питанням сьогодні є роль Державної митної служби України в системі забезпечення захисту економічних інтересів України, оскільки саме вона є центральним органом виконавчої влади України, який реалізує державну митну політику та державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Таким чином, роль цього органу в системі економічної безпеки країни є вагомою.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. На сьогодні роль митних органів в системі забезпечення захисту економічних інтересів держав залишаються постійним об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Н. М. Єрмошенко, А.І. Калініченко,Ю.В. Ковбасюк, Б. А. Кормич, О. М. Марченко, П.В. Пашко. Проте, не зважаючи не тільки на значну кількість наукових досліджень, присвячених аналізу ролі митних органів в системі забезпечення економічних інтересів держави, ватро визнати, що соціально-економічні умови постійно змінюються й на сьогоднішньому етапі розвитку перед Україною постали нові економічні виклики (посилення економічної невизначеності, високий рівень контрабанди, суттєве зниження темпів економічного зростання, зниження обсягів митних платежів, відплив капіталу, розбалансування бюджетної системи тощо). Саме тому виникає необхідність переглянути підходи щодо забезпечення захисту

економічних інтересів України.

Метою дослідження є визначення ролі Державної митної служби Українив системі забезпечення економічних інтересів України, а також з'ясування та розв'язання системи теоретичних та практичних проблемних питань, що виникають в реалізації Державною митною службою України своєї діяльності.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити наступні *завдання*:

- розглянути поняття економічних інтересів держави та їх захисту;
- визначити роль митних органів в системі забезпечення захисту економічних інтересів держави;
- окреслити митні платежі в структурі Державного бюджету України у 2018-2022 рр.;
- здійснити аналіз результатів діяльності Державної митної служби України у 2020 – 2022 р. у напрямку забезпечення економічних інтересів держави;
- проаналізувати проблемні аспекти в діяльності Державної митної служби України;
- виокремити пріоритетні шляхи удосконалення діяльності Державної митної служби України в питанні забезпечення захисту економічних інтересів України.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають під час реалізації митної політики та їх вплив на інтереси держави.

Предметом дослідження є Державна митна служба України, як одного з органів, діяльність якого спрямована на забезпечення захисту економічних інтересів держави.

Методи дослідження. У роботі були використані різні методи дослідження та наукові підходи. Зокрема, діалектичний метод допоміг широко осмислити поняття економічних інтересів держави та їх захисту. За допомогою функціонального методу вдалося визначити значення Державної

митної служби України як одного з основних елементів системи органів, що забезпечують економічну безпеку України. Порівняльний метод дозволив здійснити аналіз результатів діяльності Державної митної служби України за 2018 - 2022 в напрямку забезпечення економічних інтересів держави. Метод критичного аналізу допоміг виокремити основні проблемні аспекти, що виникають в діяльності Державної митної служби України, внаслідок чого були сформульовані відповідні висновки та пропозиції.

База дослідження представлена відомостями Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, законодавчими та нормативними документами, інтернет-джерелами.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає в тому, що відповідний напрацьований матеріал може бути успішно використаний у подальших дослідженнях, що стосуються ролі митних органів в системі забезпечення економічних інтересів держави загалом.

Особистий внесок здобувача. Найбільш значущими результатами проведеного дослідження, що визначають внесок автора у дослідження відповідної наукової теми, слід вважати наступні:

1. Отримав подальшого розвитку аналіз ролі митних органів в системі забезпеченні захисту економічних інтересів держави.
2. Дістав подальшого розвитку аналіз результатів діяльності Державної митної служби України.
3. Отримало подальшого розвитку встановлення проблем та перспектив у діяльності Держмитслужби як одного з реалізаторів забезпечення економічної безпеки України.

Структура і обсяг дипломної роботи. За своєю структурою робота складається зі вступу, трьох розділів, які об’єднують 6 підрозділів, висновків, 32 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

1.1 Поняття економічних інтересів держави та їх захист

Основи національної безпеки кожної держави формуються на етапі становлення її як незалежного суб'єкта міжнародних відносин. Саме з моменту досягнення незалежності та суверенності держава вживає заходів щодо нівелювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз національної безпеки. Для того щоб окреслити основні аспекти такого захисту, для початку необхідно визначити що являє собою держава та які її функції.

Держава – це суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів [1].

Функції держави – це основні напрями і сторони діяльності держави, що виражають її сутність та соціальне призначення [2]. Таким чином, функції держави – це специфічні прояви, конкретні визначення соціального призначення держави у діяльності її органів.

Існує багато класифікацій функцій держави, проте базовими є ті, що здійснюються протягом всього терміну її існування, без яких розвиток та існування держави неможливий. До таких функцій можна віднести наступні:

- економічна;
- політична,
- правоохоронна,
- гуманітарна,
- інформаційна,
- охорони здоров'я населення,
- оборонна та ін. (рис. 1.1.1)

Рис. 1.1. 1 Функції держави
Джерело: складено автором на основі джерела [2]

Економічна функція держави полягає у створенні передумов, необхідних для ефективної економічної діяльності суспільства. Усі функції держави тісно взаємопов'язані, однак її економічна функція є найважливішою, тому що вона забезпечує реалізацію інших суспільних функцій.

В умовах регульованої ринкової економіки держава реалізує наступні економічні функції. По-перше, вона формує правові засади функціонування економіки: визначає правовий статус окремих форм власності, узаконює існування різних видів господарської діяльності, регулює відносини між виробниками та покупцями товарів, регламентує здійснення окремими підприємствами зовнішньоекономічної діяльності, визначає обов'язки підприємств перед державою, спираючись на економічне законодавство, виконує роль арбітра у сфері господарських відносин.

По-друге, держава повинна створювати умови для ефективного розвитку господарської діяльності всіх підприємців. З цією метою вона розробляє і контролює «правила гри» всіх бізнесменів на ринку, здійснює захист конкуренції, створює спеціальні регулюючи органи для спостереження за

виконанням антимонопольних законів, забезпечує людей суспільними товарами, бере участь у розв'язанні проблем неповноти ринків, формує інформаційну інфраструктуру ринку, здійснює стабілізаційну політику.

По-третє, держава повинна забезпечувати стабілізацію економічного розвитку, згладжувати злети і падіння ділової активності, гальмувати інфляцію і безробіття. Основними методами виконання державою стабілізаційної функції є фіскальна та грошово-кредитна політика, забезпечення економіки необхідною кількістю грошей.

По-четверте, державною функцією є регулювання соціальних відносин: встановлення розміру мінімальної заробітної плати, контроль над страхуванням робітників, перерозподіл доходів на користь малозабезпечених, проведення заходів екологічної безпеки населення [3].

Таким чином, маючи на меті гарантування зовнішньої та внутрішньої безпеки, прав і свобод людини і громадянина, держава в актах законодавства визначає коло питань, що становлять її інтерес. Будучи закріплені в завданнях, функціях та повноваженнях органів державної влади чи інших державних інституцій, інтереси держави стосуються всіх напрямів та видів її діяльності: зовнішньої і внутрішньої політики, економічної, соціальної та адміністративно політичної сфер. Одними з найважливіших інтересів є, звичайно, економічні.

Кірік А. В. та Будник В. А. під економічним інтересом розуміють породженням і соціальний прояв потреби [4].

Енциклопедія сучасної України містить наступне визначення: економічні інтереси – система соціально-економічних потреб суб'єктів господарської діяльності (працівника, підприємця, корпорації, споживача, соціальної групи, суспільства, держави) [5].

Економічний інтерес – це користь, вигода, яка досягається в процесі реалізації економічних відносин. Це мотив та стимул соціальних цілеспрямованих дій економічних суб'єктів з метою отримання певних результатів для задоволення різноманітних потреб [6].

Колектив авторів під поняттям «економічний інтерес» розуміють

«реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотивів і стимулів соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб» [7].

Можна коротко узагальнити, що економічний інтерес держави – це ціла система потреб громадян. Тобто, економічні інтереси держави тісно пов'язані з усіма функціями держави.

Закон України від 21. 06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» визначає, що «національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [8].

Відповідно до наведеного вище Закону України, фундаментальними національними інтересами України є:

1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [8].

Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" містить також визначення поняття економічної безпеки – «це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [9].

Згідно з вказаним вище наказом, складовими економічної безпеки є:

виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [9].

Для глибшого дослідження питання доцільно розглянути і думку науковців щодо визначення поняття економічних інтересів держави. Ю. Ковбасюк та Г. Ситник визначають, що економічні інтереси держави – це «сукупність збалансованих інтересів людини (громадянина), суспільства, держави у різних сферах їх життєдіяльності, реалізація яких гарантує збереження національних цінностей, державний суверенітет, територіальну цілісність та прогресивний суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток, вихідний пункт політики національної безпеки та основа формування національних цілей і пріоритетів [10].

На думку М. Єрмошенко, національні економічні інтереси – це «сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки» [11].

Національні економічні інтереси – це інтереси всіх резидентів країни загалом, що спрямовані на підтримання високих стабільних темпів економічного зростання, високого рівня зайнятості, стабільних цін, збалансованості платіжного балансу й т. д. Реалізація цього виду інтересів нерідко залежить від стану справ у світовій економіці, а також державної політики.

Очевидно, що інтереси держави (громадян) підлягають захисту, а отже існують певні механізми реалізації цього. Можна узагальнити, що економічна безпека – стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях [12].

Таким чином, економічна безпека – є складовою частиною національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа.

Формування та механізм захисту національних економічних інтересів

визначають систему заходів державної політики, котрі охоплюють усі сфери національної економіки й визначають напрями забезпечення належного рівня економічної безпеки з метою своєчасного виявлення та усунення внутрішніх і зовнішніх загроз [12].

На національному рівні захист економічних інтересів України забезпечується Господарським кодексом України, Митним кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність" та деякими іншими, норми яких закріпили завдання державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та напрями державної економічної політики у цій сфері.

Державна політика в галузі забезпечення безпеки реалізується органами державної влади та місцевого самоврядування на основі Стратегії національної безпеки України, інших концептуальних і доктринальних документів, які розробляє Рада національної безпеки й оборони та затверджує Президент України.

Одними з центральних органів виконавчої влади, які забезпечують захист економічних інтересів держави є митні органи.

В Україні реалізацію митної політики покладено на Державну митну службу України. Правильно організований митний контроль покликаний запобігати негативним економічним і соціальним явищам, таким як порушення митних правил та контрабанда, що є одними з ключових ризиків та загрозами для економічної безпеки України. У процесі переміщення товарів поза об'єктивним митним контролем, до бюджету України, не надходить величезна частка митних платежів. Таким чином, роль митних органів у цьому контексті є надзвичайно вагомою.

1.2. Роль митних органів в системі забезпечення захисту економічних інтересів держави

Одним з компонентів державної політики на підтримку національного економічного інтересу є митний компонент.

Митний кодекс України визначає державну митну політику як систему принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [13].

Реалізацією митної політики, як правило, займається окремий державний орган, основним призначенням діяльності якого є сприяння реалізації громадянами та суб'єктами господарювання свого права на переміщення товарів, предметів і транспортних засобів через митний кордон держави, організація та здійснення контролю за дотримання ними (громадянами та суб'єктами господарювання) правил переміщення товарів, предметів і транспортних засобів та використання в межах своїх повноважень інших інструментів реалізації митної політики.

В Україні таким органом є Державна митна служба України (Держмитслужба).

Державна митна служба України - центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України за участі Міністра фінансів України [14].

Положення «Про Державну митну службу України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 (далі – Положення), визначає, що основними завданнями Держмитслужби є:

1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів (рис.1. 2.1) [14].

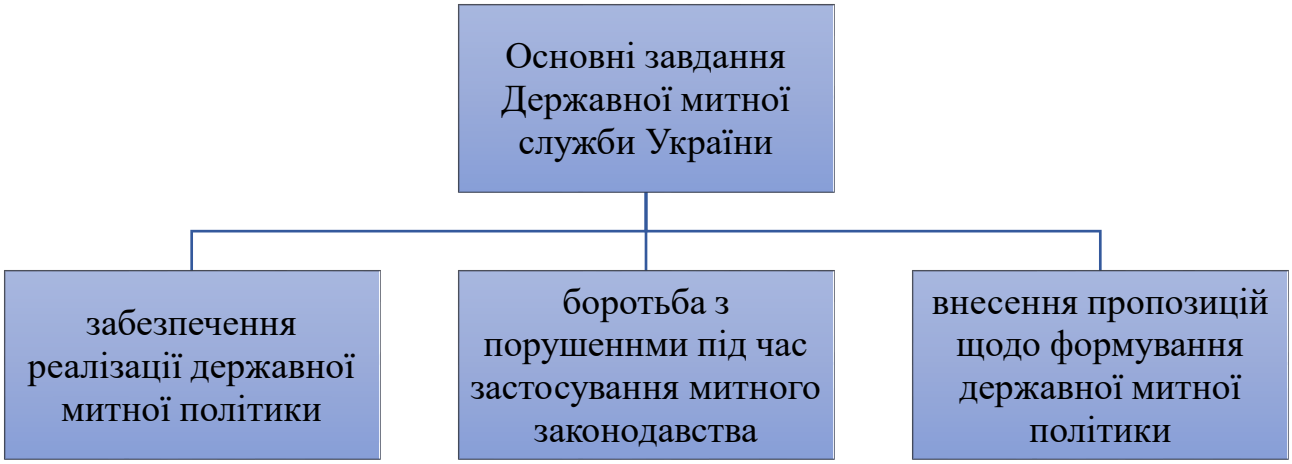

Рис. 1.2.1 Завдання Державної митної служби України
Джерело: складено автором на основі джерела [14]

Стаття 554 Митного кодексу України від 13.03.2012 містить наступну інформацію щодо ролі митних органів: «Призначенням митних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України» [13].

Здійснюючи митну справу, митні органи виконують такі основні завдання:

1) забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань митної справи;

2) забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладеними відповідно до закону;

3) створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, здійснення разом з митними органами інших держав заходів щодо удосконалення процедури пропуску товарів, транспортних засобів через

митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення;

4) здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю тощо;

5) аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю;

6) забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, визначених цим Кодексом, Податковим кодексом України та іншими актами законодавства України, організація застосування забезпечення сплати митних платежів, взаємодія з гарантами, що надають гарантії;

7) застосування передбачених законом заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, здійснення контролю за дотриманням усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України; здійснення заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, на які встановлені заборони та/або обмеження щодо переміщення через митний кордон України, а також товарів, які не відповідають вимогам якості та безпеки;

7-1) здійснення державного експортного контролю в межах повноважень, покладених на митні органи відповідно до цього Кодексу та інших законів України;

8) здійснення контролю за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

9) сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з

порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

10) запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України;

11) здійснення в межах повноважень, визначених цим Кодексом, контролю за діяльністю підприємств, які надають послуги з декларування товарів, перевезення та зберігання товарів, що переміщуються через митний кордон України чи перебувають під митним контролем, та здійснюють інші операції з такими товарами, надання дозволів на здійснення зазначених видів діяльності; надання авторизацій;

12) ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;

13) ведення митної статистики та обмін даними митної статистики з митними органами інших країн;

14) проведення верифікації (встановлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України та видача у випадках, встановлених чинними міжнародними договорами, сертифікатів походження;

15) здійснення обміну документами та інформацією (у тому числі електронною) з іншими державними органами України, митними, правоохоронними та іншими органами іноземних держав;

16) впровадження, розвиток та технічне супроводження систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, і технологій в митній справі, автоматизація митних процедур;

17) здійснення міжнародного співробітництва у сфері митної справи, залучення зовнішніх ресурсів для забезпечення діяльності митних органів;

18) кінологічне забезпечення діяльності митних органів;

19) управління об’єктами інфраструктури митних органів, розбудова митного кордону;

20) здійснення інших визначених законом повноважень, покладених на

митні органи [14].

Положення про Державну митну службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 перегукується з Митним кодексом України та містить схожу інформацію на тему функцій Державної митної служби України.

Водночас, органи кожної країни, це ще й органи, одна з функцій яких фіскальна, тобто наповнення бюджету. Як результат, вчасно та достатньо наповнений бюджет прямо впливає на рівень добробуту населення, а отже сприяє захисту економічних інтересів кожного громадянина, і, як результат – держави.

Однак, визначальною метою функціонування митних органів є забезпечення стану митної безпеки.

Під забезпеченням митної безпеки можна розуміти упровадження сукупності засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин, забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митної служби шляхом створення ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму [15].

Наприклад, П. Пашко зазначає, що митна безпека - система ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави у митній сфері, мета якої полягає в досягненні усталеної та передбачуваної роботи митної служби, достатнього рівня сприяння ЗЕД у нестабільних внутрішніх і зовнішніх умовах [16].

Таким чином, реалізуючи законодавчо закріплені функції, митні органи «працюють» над формуванням стану митної безпеки, що є невід’ємною складовою економічної безпеки держави.

Головною ж функцією митних органів у галузі забезпечення економічної безпеки держави є вплив на усіх учасників суспільних відносин, який спонукає їх дотримуватись усталених митно-правових норм.

Отже, митним органам належить ключове місце в системі суб’єктів

реалізації митної політики, саме їм належить провідна роль у механізмі публічного управління митно-правовою сферою, адже саме митні органи здійснюють міжгалузеву координацію та функціональне регулювання відносин у сфері митно-правового регулювання.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА 2018 – 2022 РОКИ В НАПРЯМКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

2.1 Митні платежі в структурі державного бюджету України у 2018–2022 рр.

Одним із важливих завдань Державної митної служби України є забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, визначених законодавством України, організація застосування забезпечення сплати митних платежів.

Тому одним з практичних способів яскравого відображення ролі митних органів в системі захисту економічних інтересів України може стати аналіз обсягів митних платежів в структурі дохідної частини Державного бюджету України на відповідні роки. Оскільки саме за допомогою видатків з бюджету, держава може виконувати свої функції, а значить забезпечувати добробут і комплексний захист своїх громадян.

Всі складові цього захисту так чи інакше є економічними, оскільки пов’язані як з доходами, так і видатками держави. За допомогою такого нескладного алгоритму і реалізується державна політика, забезпечуються економічні інтереси держави.

Митний кодекс України визначає, що під «митними платежами» слід розуміти:

а) мито;

б) акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);

в) податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [13].

Для глибини дослідження варто спочатку розглянути основні джерела наповнення Державного бюджету України за 2018-2022 роки. Відповідна інформація наведена у табл. 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

Доходи державного бюджету України за статтями доходів у 2018-2022 рр., млн. грн.

Вид доходу Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження	*753815,6*	*799776*	*851115,6*	*1107090,9*	*949764,4*
Неподаткові надходження	164676,5	186684,2	212946, 9	175358	346327,7
Доходи від операцій з капіталом	657,5	183	79,4	328,7	611
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1464,8	1139,9	1029,7	1289,9	481090,7
Цільові фонди	187,5	1770,8	187,1	209,4	136,2
Офіційні трансферти	7306, 3	8725	10658	12576,1	465,6
ВСЬОГО:	928108,2	998278,9	1076016,7	1296853	1778395,6

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [17]

З таблиці 2.1.1 видно, що найбільшою складовою дохідної частини українського бюджету є саме податкові надходження, серед яких присутні митні. Таким чином, Державна митна служба України є стратегічно важливими органами в системі державної служби країни.

Для наочності, доцільно визначити частку та динаміку таких податкових надходжень у відсотковому вимірі (табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Частка податкових надходжень в структурі Держбюджету у 2018-2022 рр., %

Вид надходжень Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження	81,22	80,12	79,10	85,37	53,41
ВСЬОГО:	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [17]

Таким чином, можна зробити висновок, що в середньому станом на 2018-2021 рр., частка податкових надходжень в структурі державного бюджету України сягала більше 80 %, що є дуже великим показником. Найбільший показник прослідковується у 2021 році – 85,37%.

Проте, внаслідок військової агресії російської федерації проти України економічні процеси в Україні на певний період зупинились. Економіка країни практично залежна від міжнародної фінансової допомоги, а бізнес знаходиться шокових та максимально несприятливих умовах.

Як наслідок, доходи державного бюджету України зазнали значних втрат, і вже за підсумками 2022 року податкові надходження в структурі Державного бюджету України становили лише 53, 41%.

Як було зазначено вище, в систему митних платежів в Україні відносяться акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів, податок на додану вартість з імпортних товарів, ввізне та вивізне мито. Обсяги та динаміка їх надходжень у 2018-2022 рр. наведені у табл. 2.1.3.

Таблиця 2.1.3

Обсяги та динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України у 2018-2022 рр., млн. грн.

Вид надходжень Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	47708,6	53460,8	57846,9	79592,8	41653,8
Податок на додану вартість з імпортних товарів	295377,3	289760,4	274113,5	380714,4	253053
Ввізне мито	26560,4	29855,4	30203,2	36854,9	-
Вивізне мито	516,2	230,6	257,3	1322,3	-
ВСЬОГО:	370162,5	373307,2	362420,9	498484,4	294706,8

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [17]

Як бачимо, найбільше надходжень серед митних платежів Державний бюджет України отримує від сплати податку на додану вартість з імпортних товарів, потім йдуть акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів, далі – ввізне та вивізне мито відповідно.

Будучи частиною загальнодержавної системи оподаткування та невід'ємною складовою зовнішньої торгівлі митні платежі набувають особливого значення, які, з одного боку, впливають на показники експорту та імпорту, а з іншого – прямо чи опосередковано визначають основні економічні параметри, динаміку й тенденції зміни обмінних курсів, відсоткових ставок і важливих критеріїв соціального розвитку. Тому ефективна система митних платежів є істотним фактором економічного розвитку і необхідною умовою існування сильної держави.

Усе це дозволяє митним платежам виконувати різні функції, які при всьому різноманітті можуть бути об'єднані в дві основні: регулюючу і фіскальну. У той же час, не слід заперечувати наявність інших функцій, у тому числі контрольної, захисної, статистичної, балансування тощо.

Динаміка надходжень митних платежів упродовж 2018 - 2021 рр. в основному була позитивною і щороку зростаючою. Особливо успішни є 2021 рік, коли обсяги надходжень усіх митних платежів до Державному бюджету були найбільшими.

Для наочності та зручності сприйняття доцільно зобразити наведену у таблиці 2.1.3 аналітичну інформацію у вигляді діаграми (рис. 2.1.1).

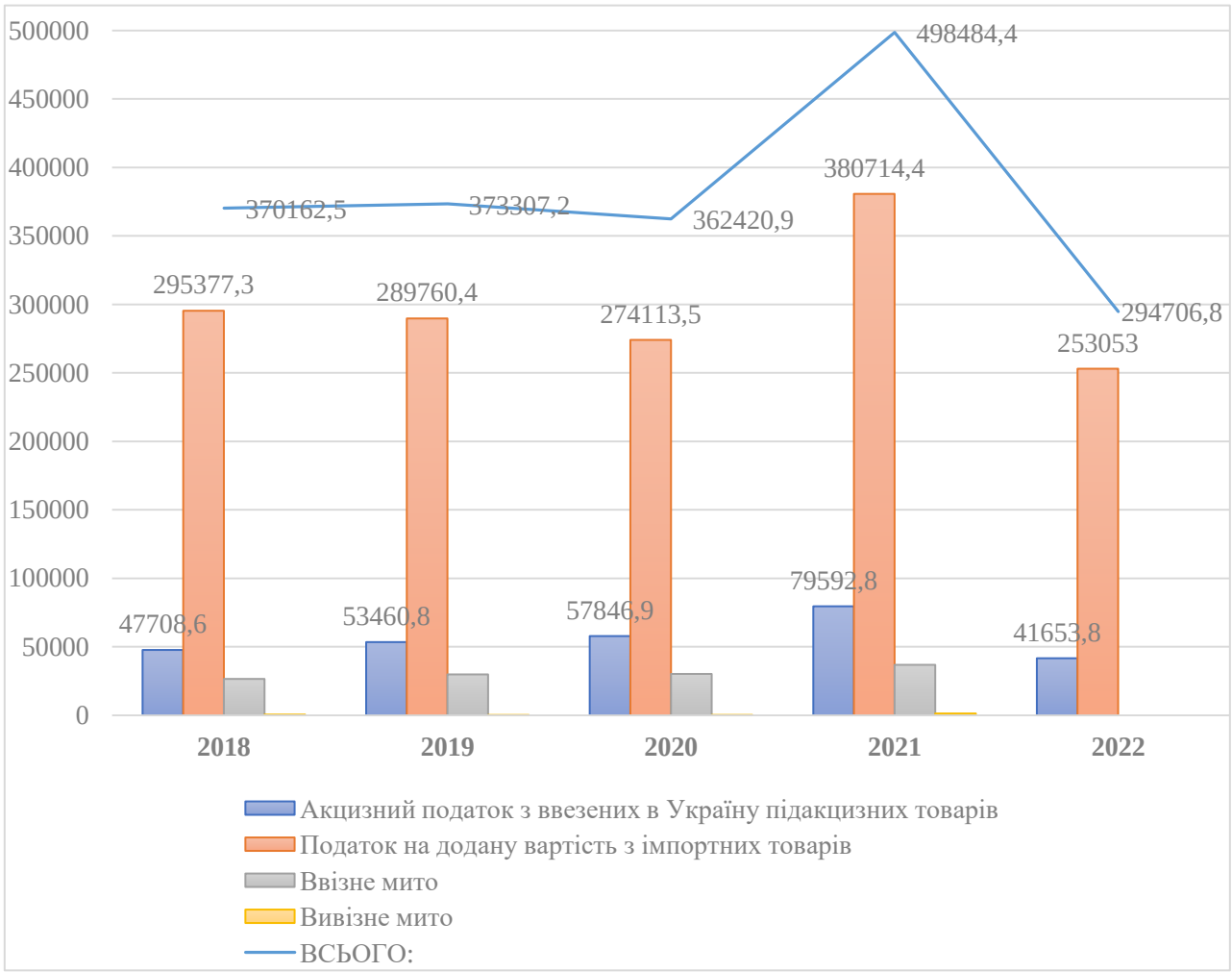

Рис. 2.1.1 Обсяги та динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України у 2018-2022 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [17]

З рисунку 2.2.1 видно позитивну тенденцію митних надходжень до Державного бюджету України протягом 2018 – 2021 років. Однак, у 2022 році обсяги митних надходжень до держбюджету суттєво зменшилися. Це пов'язано з тим, що діяльність деякої частки бізнесу призупинилась або знизилася, та з затвердженням урядом України ряду нормативних актів, що скасовують або знижують оподаткуваннями митними платежами певні групи товарів.

У зв'язку із повномасштабною війною росії проти України, введенням воєнного стану в Україні, тимчасовим вимушеним призупиненням діяльності окремих митниць зафіксовано значне зменшення активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що вплинуло на забезпечення виконання доведених Міністерством фінансів України індикативних показників перерахувань митних платежів до державного бюджету.

Також сутєвий впив спричинено прийняттям Верховною Радою України низки законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, що ввозяться на митну територію України в умовах воєнного стану.

Так, загальна сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів в Україну у 2022 році становила 179,3 млрд грн, у тому числі 79,3 млрд грн – пільгове оподаткування товарів згідно з законодавчими актами, прийнятими в умовах воєнного стану.

Істотну роль у регулюванні імпорту відіграють непрямі податки, що справляються при ввезенні товарів на митну територію України – податок на додану вартість і акцизний податок. Вони включаються в ціну товару, за рахунок чого відбувається його подорожчання. Навпаки, оподаткування при вивезенні не здійснюється. Це сприятливо відображається на співвідношенні цін між вітчизняними товарами та їх імпортними аналогами.

Більш яскраво регулятивний характер митних платежів проявляється в застосуванні особливих видів мита, що встановлюються з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників. Крім особливих видів мита для оперативного регулювання ввезення (вивезення)

товарів законом можуть встановлюватися сезонні мита, які пов'язані з періодичними сезонними коливаннями цін на сільськогосподарські та інші види товарів.

Для об'єктивності дослідження також варто проаналізувати частку митних платежів в структурі податкових надходжень та в структурі дохідної частини Державного бюджету України (табл. 2.1.4).

Таблиця 2.1.4

Частка митних платежів в структурі податкових надходжень та в структурі дохідної частини бюджету України у 2018-2022 рр., %

Частка у структурі Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Частка митних платежів в структурі податкових надходжень	49,11	46,68	42,58	45,03	31,03
Частка митних платежів в структурі дохідної частини бюджету України	39,88	37,40	33,68	38,44	16,57

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [19]

Таким чином, з таблиці 2.1.4 видно, що частка митних платежів в структурі податкових надходжень держбюджету протягом 2018-2021 рр. в середньому становить 45,85%, тобто майже половину.

В свою чергу, частка митних платежів в структурі дохідної частини бюджету України протягом 2018-2021 рр., очевидно, є меншою, однак в середньому становить 37,35%. Низькі показники у 2022 році зумовлені чинниками, що пов'язані з військовою агресією і її наслідками, що наведені вище. Для наочності на зручності сприйняття доцільно зобразити наведену у

таблиці 2.1.4 аналітичну інформацію у вигляді діаграми (рис. 2.1.2).

Рис. 2.1.2 Частка митних платежів в структурі податкових надходжень та в структурі дохідної частини Державного бюджету України у 2018-2022 рр..

Джерело: складено автором на основі відомостей Міністерства фінансів України [17]

Таким чином, Державна митна служба України – орган виконавчої влади, що реалізую митну політику. Митна політика має на меті реалізацію великого обсягу завдань, що визначені керівними документами.

Одним із таких завдань Держмитслужби є забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, визначених законодавством України, організація застосування забезпечення сплати митних платежів.

Обсяги та частка митних платежів в структурі держбюджету показали, що вони є основою податкових надходжень держави, та основою доходів держбюджету загалом. А, отже, роль митних органів в системі забезпечення економічних інтересів держави є стратегічно важливою.

Таким чином, дослідження місця та ролі митних платежів у системі доходів державного бюджету свідчить про їх вагоме фіскальне значення в економіці України. Основним фактором, який впливає на надходження даних платежів, є обсяги імпорту товарів, на збільшення якого митниці впливати об'єктивно не можуть. Серед великого спектра функціональних завдань, які виконують митні платежі, головними є регулятивні та фіскальні. На сучасному етапі розвитку України митні платежі є надзвичайно значущими для держави.

2.2 Аналіз результатів діяльності Державної митної служби України у 2020 – 2022 рр. у системі забезпечення захисту економічних інтересів України

Як було узагальнено вище, економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Вагомим елементом такого зростання є митна безпека.

Для забезпечення стану митної безпеки Державною митною службою України реалізується низка механізмів. Одним з яких є протидія порушенням митних правил.

Державна митна служба України – утворений у 2019 році центральний орган виконавчої влади в України. Лише наприкінці 2019 року, а саме Указом Президента України від 08.11. 2019 року №837 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» було забезпечено функціонування Державної митної служби України у форматі єдиної юридичної особи [18].

Таким чином, в цілому аналіз результатів діяльності саме Державної митної служби України у напрямку забезпечення економічних інтересів держави доцільно проводити з 2020 року.

Основним завданням Департаменту боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, що є структурним підрозділом Державної

митної служби України, є організація і координація роботи підпорядкованих підрозділів у напрямі протидії контрабанді та порушенням митних правил, з питань провадження у справах про порушення митних правил.

Відповідно до ст. 458 Митного кодексу України - «порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органом для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність» [13].

Слід зазначити, що порушення митних правил автоматично не тягне за собою відповідальність, а є підставою для її пред'явлення. Крім того, притягнення до відповідальності за порушення митних правил не звільняє порушника від обов'язку сплатити митні та інші митні збори. Фактичною підставою для порушення юридичної відповідальності є склад злочину.

Результатом здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення з порушенням законодавства України з питань митної справи, а також проведених заходів у 2022 році в умовах воєнного стану стало виявлення митницями 11 098 порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму майже 3 млрд грн [19].

У 2021 році було виявлено 28 128порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму майже 2,8 млрд грн[20], а у 2020 році зафіксовано виявлення митницями 14 147 порушень митних правил із вартістю предметів правопорушень на суму майже 2,56 млрд грн (табл. 2.2.1) [21].

Таблиця 2.2.1

Стан протидії порушенням митних правил

Вимір правопорушень Рік	2020	2021	2022	Середнє значення
Кількість виявлених митницями порушень митних правил, шт	14 147	28 128	11 098	17 791
Сума вартості правопорушень митних правил, млрд грн	2,56	2,80	3,0	2,78

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

Таким чином, в середньому за досліджуваний період, Державна митна служба України виявила 17 791 правопорушення законодавства України з питань митної справи, середня сума вартості предметів яких сягала 2,78 млрд грн.

За результатами такої діяльності на розгляд до суду митницями у 2022 році передано 5 721 справу про порушення митних правил [22], у 2021 році – 9 046 справ [20], а у 2020 році – 10 917 справ [21].

За результатами розгляду справ у 2022 році судами накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 1, 8 млрд грн, і цей показник на 10% більше за аналогічний показник 2021 року. До державного бюджету перераховано майже 103 млн грн від стягнутих штрафів (накладених митницею та судом) та реалізації конфіскованого майна [20].

Внаслідок розгляду справ судами у 2021 році накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 1,7 млрд грн, і цей показник на 40% більше за аналогічний показник 2020 року. Таким чином, до державного бюджету перераховано майже 147 млн грн від стягнутих штрафів (накладених

митницею та судом) та реалізації конфіскованого майна [20].

За результатами розгляду справ судами у 2020 році накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму майже 1, 21 млрд грн, і цей показник на 34% більше за аналогічний показник 2019 року. До державного бюджету перераховано майже 121 млн грн від стягнутих штрафів (накладених митницею та судом) та реалізації конфіскованого майна [22].

Для наочності на зручності сприйняття доцільно зобразити наведену вище аналітичну інформацію у вигляді таблиці (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2

Стан розгляду справ про порушення митних правил

Вид надходжень Рік	2020	2021	2022	Середнє значення
Кількість переданих митницями на розгляд до суду справ про порушення митних правил, шт	10 917	9 046	5 721	8561, 33
Сума накладених стягнень (конфіскація товарів та штрафи) за результатами розгляду справ про порушення митних правил, млрд грн	1,21	1, 7	1,8	1,57
Сума перерахованих коштів до бюджету від стягнутих штрафів, накладених митницею та судом, млн грн	121	147	103	123,67

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

Одним із напрямів діяльності Державної митної служби України у системі забезпечення економічних інтересів держави є ведення митного реєстру та організація здійснення заходів сприяння захисту прав інтелектуальної власності. У 2020 році Державною митною службою України

здійснено 17 реєстрацій об'єктів прав інтелектуальної власності, у 2021 – 187 реєстрацій, у 2022 – 626 реєстрацій.

Таким чином, станом на 31.12.2022 року до митного реєстру за заявами правовласників внесено 830 таких об'єктів, з яких 796 – діючі. Це торговельні марки, промислові зразки, винаходи, об'єкти авторського права, географічне зазначення.

Відповідний напрям роботи відіграє велику роль в забезпеченні економічної безпеки держави, оскільки внесення об'єктів прав інтелектуальної власності до митного реєстру здійснюється з метою боротьби з підробками та недопущення введення їх в вільний обіг в України.

Наразі, він є єдиним механізмом виявлення та боротьби з контрафактною та піратською продукцією, оскільки дозволяє зупинити і заборонити переміщення через митний кордон України товари, імпорт та експорт яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності (рис.2.2.1).

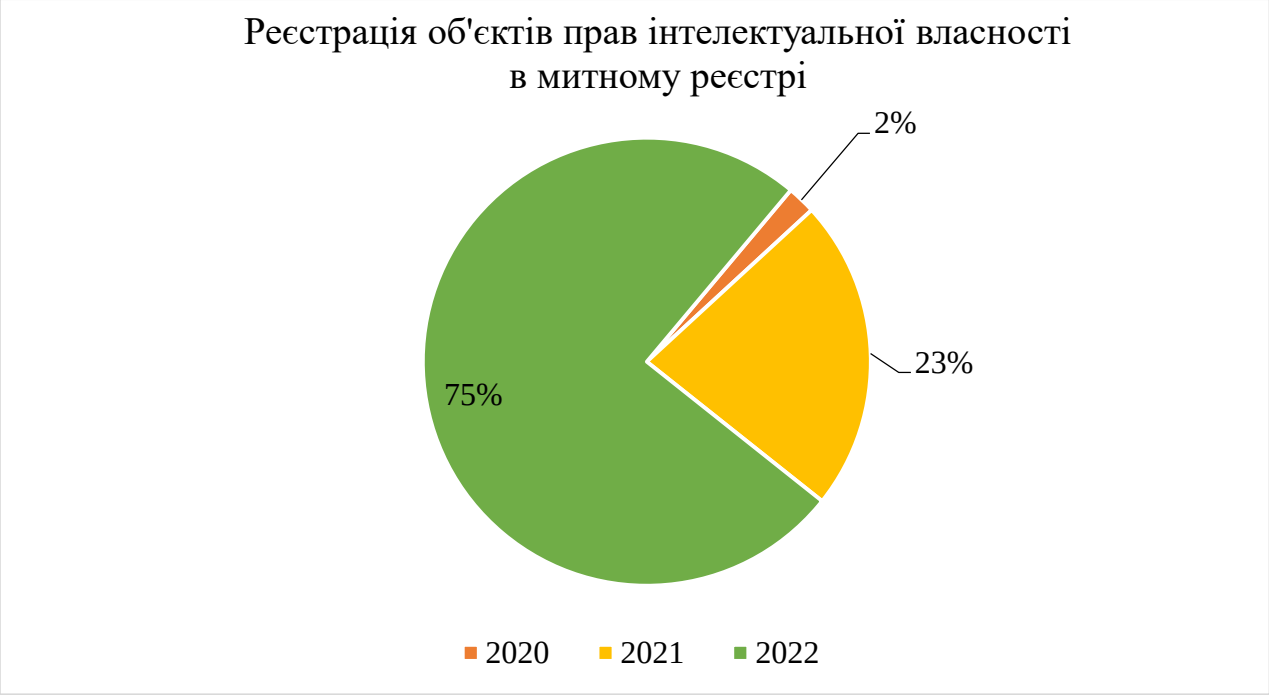

Рис. 2.2.1 Реєстрація об'єктів прав інтелектуальної власності в митному реєстрі у 2020 – 2022 рр.

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

Таким чином, упродовж 2022 року подано заяв на реєстрацію об'єктів прав інтелектуальної власності у митному реєстрі у 3 рази менше, ніж у 2021

році. Основним чинником, що вплинув на зменшення кількості поданих заяв, є в першу чергу агресія російської федерації проти України та загальне скорочення ділової активності у цей період.

Також на зменшення кількості поданих заяв вплинуло те, що у 2020 році старий митний реєстр припинив існування, а у 2021 році відбувалася фактично перереєстрація об'єктів прав інтелектуальної власності у новий митний реєстр і станом на початок 2022 року основна частина відомих торговельних марок уже знаходилася у митному реєстрі.

Важливим безпековим аспектом варто зазначити питання переміщення через митний кордон України товарів військового призначення та товарів подвійного використання.

Роль митних органів у цьому питанні неможливо переоцінити, оскільки така діяльність впливає не тальки на економічну складову безпеки держави, а на загальнонаціональну безпеку, як таку.

Таким чином, у 2022 році Державною митною службою України розглянуто та надано відповіді на 121 запит та звернення народних депутатів України, скарги громадян, органів державної влади, правоохоронних органів, адвокатські запити та запити на отримання публічної інформації. Також забезпечено опрацювання 25 проєктів нормативно-правових актів, розроблених іншими державними органами та центральними органами виконавчої влади, та надано пропозиції щодо них [22].

Одним з основних завдань Державної митної служби України також є організація та здійснення контролю за проведенням документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, координація роботи територіальних органів, стягнення податкового боргу з митних платежів та організація ведення митної статистики.

Документальна перевірка – це сукупність заходів, за допомогою яких органи доходів і зборів переконуються у правильності заповнення митних декларацій, декларацій митної вартості та в достовірності зазначених у них даних, законності ввезення (пересилання) товарів на митну територію України

або на територію вільної митної зони, вивезення (пересилання) товарів за межі митної території України або за межі території вільної митної зони, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

За видами порушень, найбільше фактів встановлюється:

- за матеріалами уповноважених органів іноземних держав (непітвердження преференційного режиму, митної вартості, року виготовлення транспортних засобів тощо) - 61%,
- порушення правил класифікації - 17%,
- порушення умов та вимог митних режимів - 2%,
- інші порушення (неправомірне застосування пільг, не застосування антидемпінгових заходів тощо) - 20% [19].

З урахуванням того, що здійснення митними органами митного аудиту повною мірою відповідає сучасним міжнародним практикам митного адміністрування та є достатньо ефективним способом забезпечення дотримання вимог законодавства України з питань митної справи за своєю ефективністю, поновлення проведення документальних перевірок є собливо актуальним

Якість такої діяльності також прямо впливає на стан економічної безпеки. Відповідна робота будується на принципах системності, плановості, посилення контролю за виконанням повноважень, посилення аналітичної складової та підвищення ефективності проведення документальних перевірок, якості їх документування, обліку податкового боргу і його стягнення, підвищення рівня надходжень до бюджету за донарахованими сумами з митних платежів, своєчасності та достовірності статистичних даних. Результати такої роботи відображені на рис. 2.2. 2.

Рис. 2.2.2 Кількість проведених Державною митною службою України документальних перевірок у 2020 – 2022 рр.

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

За 2022 рік підрозділами митного аудиту митниць за звітними даними проведено 188 документальних перевірок підприємств, за результатами яких донараховано грошових зобов'язань зі сплати митних платежів на суму на суму 147, 44 млн грн; за 2021 рік підрозділами митного аудиту митниць за звітними даними проведено 868 документальних перевірок підприємств, за результатами яких донараховано грошових зобов'язань зі сплати митних платежів на суму на суму 341,88 млн грн. У 2020 році було здійснено 651 документальну перевірку, а донарахування становили 234,63 млн грн (рис. 2.2.3).

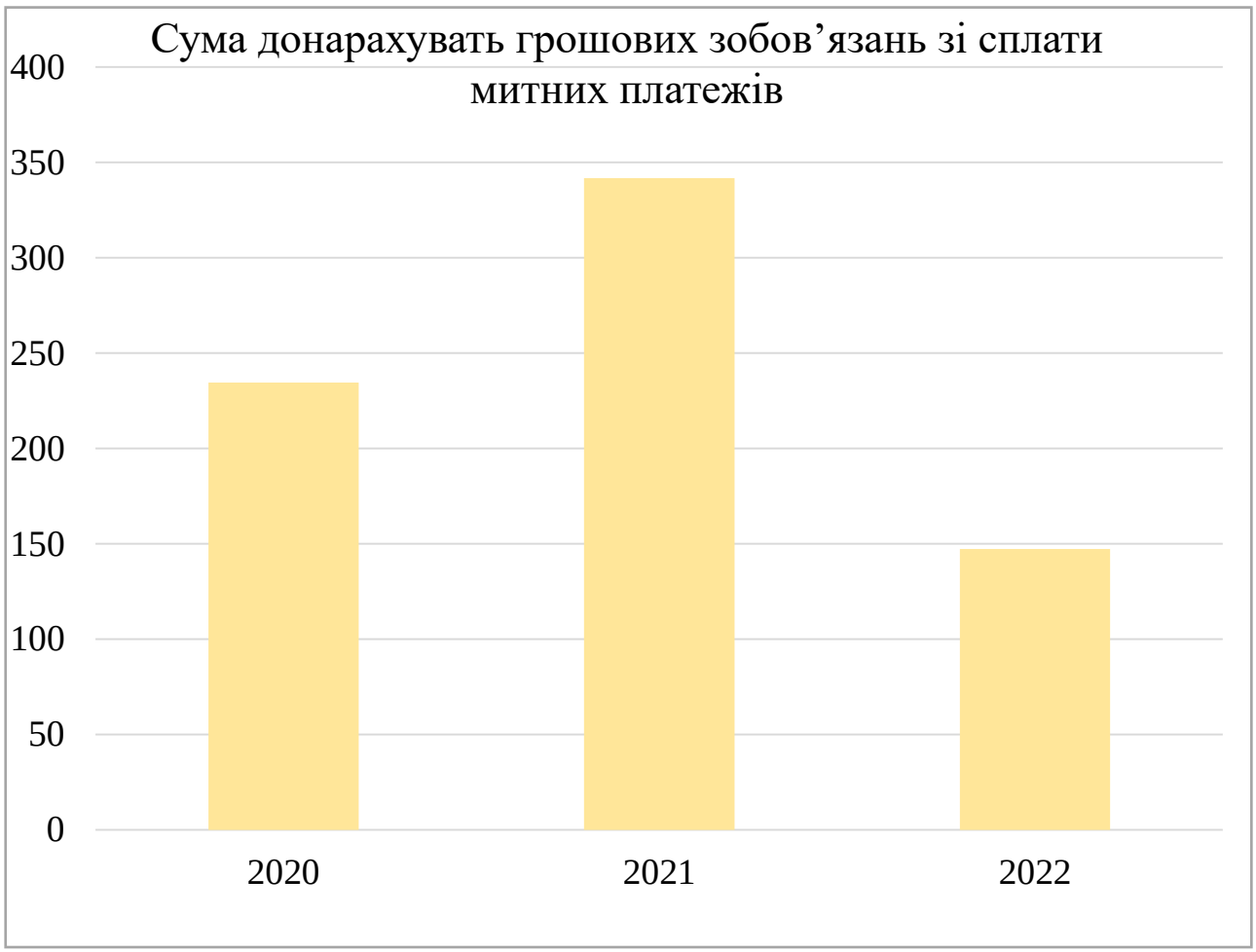

Рис. 2.2.3 Суми донарахувать грошових зобов'язань зі сплати митних платежів за результатами проведення документальних перевірок у 2020 – 2022 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

Вагомою роллю Державної митної служби України в системі забезпечення економічних інтересів держави є робота за напрямом запровадження міжнародної транзитної системи.

Відповідно до Закону України від 30 серпня 2022 року № 2555-IX «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» з 1 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту та розпочала міжнародне застосування електронної транзитної системи NCTS [23].

На сьогодні, Конвенція про процедуру спільного транзиту об'єднує 36 Договірних сторін, які запровадили єдині правила декларування та контролю за транзитними переміщеннями товарів із використанням спільного IT продукту (NCTS). Країни-підписанти Конвенції: 27 країн ЄС, 4 країни ЄАВТ

(Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн і Швейцарія), Великобританія, Туреччина, Північна Македонія, Сербія та Україна.

NCTS дає можливість налагодити обмін інформацією про всі етапи митного оформлення транзиту товарів з використанням електронних повідомлень в режимі реального часу та підвищити ефективність використання механізму аналізу ризиків.

Спільний транзит – одне з ключових питань економічної інтеграції між Україною та ЄС, тому зазначена подія є важливим досягненням Державної митної служби України, і важливим кроком для України. У липні 2022 року Держмитслужба офіційно отримала Звіт фінальної оціночної місії DG TAXUD щодо готовності України приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, а 25 серпня 2022 року – офіційне запрошення, що, з урахуванням подачі Україною інструменту приєднання до депозитарію Конвенції 31 серпня 2022 року, дозволило забезпечити початок міжнародного застосування NCTS з 1 жовтня 2022 року.

Таким чином, захист економічних інтересів здійснюється і за рахунок кроків у напрямку міжнародної взаємодії.

Окрім того, важливим елементом економічної безпеки держави, і митної, зокрема, є контроль та класифікація товарів.

За напрямом контролю за класифікації товарів Держмитслужбою забезпечується контроль за правильністю класифікації товарів згідно УКТЗЕД та, як наслідок, застосуванням ставок ввізного/вивізного мита, акцизного податку, ПДВ, що дозволяє виявляти та попереджати порушення митного законодавства, як під час проведення митного оформлення, так і після його завершення.

Робота митниць за напрямом класифікації товарів є одним із визначальних елементів повноти надходжень митних платежів до бюджету та для застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання. Показник щодо донарахування митних платежів до Державного бюджету України за

напрямом класифікації товарів у 2022 році становить 214 млн гривень [22].

Протягом 2022 року класифікаційними підрозділами митних органів прийнято 1616 класифікаційних рішень, за їх результатами класифіковано 2 378 товарів.

Порівняно з 2021 роком кількість прийнятих класифікаційних рішень зменшилась на 32% (2 133), кількість класифікованих товарів – зменшилась на 37% (3257). Додаткові надходження до бюджету за рахунок класифікаційної роботи митних органів порівняно з попереднім аналогічним періодом зменшилися на 25% (214 млн грн проти 287 млн грн).

Протягом 2020 року класифікаційними підрозділами митних органів прийнято 1740 класифікаційних рішень, за їх результатами класифіковано 2 815 товарів, додаткові надходження до бюджету за рахунок класифікаційної роботи митних органів склали 231 млн грн (табл. 2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Результати роботи Державної митної служби України за напрямом класифікації товарів у 2020-2022 рр.

Показник Рік	2020	2021	2022
Кількість прийнятих класифікаційних рішень	1740	2133	1616
Кількість класифікованих товарів	2815	3257	2378
Додаткові надходження до бюджету за рахунок, млн грн класифікаційної роботи митних органів, млн грн	231	287	214

Джерело: складено автором на основі джерел [20], [21], [22]

Таким чином,аналіз результатів діяльності Державної митною служби

України впродовж 2018 – 2022 років показав, цей орган виконавчої влади реально відіграє стратегічну роль системі національних інтересів держави, зокрема, економічних.

Виконуючи свої функції, цей орган виконавчої влади, забезпечує державі стан митної безпеки, а саме захищеності економічних інтересів держави.

Такий стан забезпечується у зовнішньому і внутрішньому вимірах незалежно від будь-яких загроз. Аналіз діяльності Державної митної служби України свідчить про активну та результативну діяльність митних органів у регулюванні переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів; у здійсненні митного регулювання, пов’язаного з установленням розмірів митних платежів та повнотою їх справляння; у застосування митних процедур, заходів митно-тарифного й нетарифного регулювання; у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил тощо.

Розділ 3. Напрями зміцнення ролі Державної митної служби в системі забезпечення захисту економічних інтересів України

3.1 Проблемні аспекти в діяльності Державної митної служби України

Більш як тисячолітня історія створення, розвитку та функціонування української митниці дозволяє стверджувати, що вона завжди була невід'ємним інститутом державності: захищала економічні інтереси, забезпечувала безпеку держави та поповнення її бюджету.

Досліджуючи актуальну проблематику розвитку митної справи України в умовах новітніх реформаційних процесів, потрібно говорити не лише про нормативно-правову частину предмету митного права, яка стосується відносин між публічною адміністрацією та фізичними і юридичними особами, при переміщенні товарів через митний кордон України, але й про організацію діяльності публічної адміністрації.

Власне інститут митної служби тут є одним з найважливіших факторів, оскільки законом визначено, що «призначенням митних органів є створення умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України» [24].

Одним із найбільш репрезентативних та комплексних досліджень у митній сфері є щорічне опитування українських експортерів та імпортерів, котре проводиться фахівцями громадської організації «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» в межах проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю» [25].

Згідно із даними, опублікованими у аналітичному звіті за результатами п'ятої хвилі цього опитування «Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу», ключовими проблемами у роботі митних органів України є:

- недостатньо якісне митне законодавство (33,3% респондентів вказало на існування цієї проблеми);
- низький рівень прозорості та відкритості роботи митних органів

(20,3 % ствердних думок опитаних);

- корумпованість та прояви хабарництва серед працівників митних органів (20,2% отриманих позитивних відповідей респондентів);
- зумисне завищення митної вартості товарів (25,2% позитивних тверджень опитаних);
- низький рівень якості технічного забезпечення митних органів (19, 5% ствердних думок респондентів);
- низький рівень кваліфікації працівників митних органів (14,0% отриманих позитивних відповідей респондентів);
- часті зміни організаційної структури управління митних органів та їхньої керівної ланки (18, 8% позитивних тверджень опитаних);
- обтяжлива фіскальна функція митних органів (9,2% ствердних думок респондентів) [26].

Якщо вдатись до більш ретельного аналізування проблем у роботі митних органів, то у розрізі митного оформлення товарів при експорті ключовими перешкодами для бізнесу є:

- відсутність спрощених правил для встановлення походження товару (про існування цієї перешкоди зазначило 20,4 % опитаних респондентів, котрими виступили вітчизняні експортери);
- затяжне очікування митного оформлення експорту (20,4% позитивних відповідей від опитаних респондентів);
- високий рівень бюрократизації роботи митних органів (16,3 % ствердних думок опитаних експортерів);
- існування корупції на митниці (16,3 % позитивних відповідей від опитаних респондентів);
- низький рівень якості логістичної інфраструктури (14,3 % отриманих позитивних тверджень експортерів);
- необхідність збору надто великої кількості дозвільної документації для проходження митного оформлення експортних операцій (14, 3 % ствердних відповідей респондентів);

- вибірковість фахівців митних органів у рішеннях щодо митного оформлення експорту (14,3% позитивних тверджень опитаних експортерів);
- неповернення ПДВ (14,3 % ствердних думок респондентів); високе податкове навантаження (12,2 % позитивних тверджень експортерів);
- неповернення надмірно сплачених платежів (2,0% ствердних відповідей опитаних респондентів);
- існування труднощів при дотриманні вимог технічного, санітарного та фітосанітарного регулювання (2, 0% позитивних стверджень опитаних експортерів), тощо [25].

Для ідентифікування нагальних проблем у митній сфері України скористаємось результатами проведених рейтингувань авторитетними міжнародними організаціями. Так, відповідно до даних Індексу легкості ведення бізнесу (Doing Business) за параметром міжнародної торгівлі у 2020 р. України посіла 74 місце у переліку із 190 держав, піднявшись на 4 сходинки порівняно із попереднім 2019 роком. Якщо вдатись до структурного аналізування вказаного вище параметру, то слід зазначити, що більше проблем простежується у процесі здійснення імпортної діяльності на фоні експортних операцій.

Так, відповідно до даних рейтингу Doing Business у 2020 р. все ще надто затяжними є процедури, пов'язані із проходженням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності прикордонного та митного контролю. Адже в Україні час на виконання зазначених процедур становив 32 години, тоді як у європейських та центральноазійських країнах – 20, 5 годин, а у державах, котрі належать до ОЕСР, з високим рівнем розвитку – 8, 5 годин [26].

Ще однією нагальною проблемою є високі затрати часу для підприємств на підготовку, отримання та представлення імпортної документації, що становили в Україні 48 годин. Своєю чергою, у країнах Європи та Центральної Азії суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності доведеться в середньому затратити вдвічі менше часу (23,4 години), а у державах ОЕСР з високим рівнем доходу – у 14 разів менше, ніж в Україні (лише 3,4 години).

Варто зазначити й про фінансові перешкоди для здійснення імпортної діяльності, що відображають високий рівень грошових витрат для документального забезпечення імпортних операцій.

Так, в Україні суб'єкту господарювання доведеться витрати близько 162 дол. США для підготовки, отримання та представлення імпортної документації, тоді як у європейських та центральноазійських країнах державах – майже вдвічі менше (85,9 дол. США), а у країнах групи ОЕСР з високим рівнем доходу – практично в 7 разів менше (лише 23,5 дол. США) [27].

Що стосується експорту, то за даними Індексу легкості ведення бізнесу Doing Business у 2020 р. критичні проблеми простежувались щодо вартості та часових затрат на документальне забезпечення цього виду зовнішньоекономічних операцій.

Так, в Україні показник затрачання часу суб'єктом господарювання на підготовку, отримання та представлення пакету експортних документів становив 66 годин, що в 2,5 рази перевищує аналогічний показник для європейських й центральноазійських держав (25, 1 години) та у 28,5 разів є більшим, ніж в країнах ОЕСР з високим рівнем доходу. Крім того, слід вказати й на значну вартість документального забезпечення експортних операцій в Україні (192 дол. США), що вдвічі перевищує цей показник у країнах Європи та Центральної Азії (87,6 годин) та майже в 6 разів є більшим, ніж у державах ОЕСР з високим рівнем доходу (33,4 дол. США) [27].

Відповідно до Індексу ефективності логістики (Logistics Performance Index) Світового Банку у 2018 р. сфера якості митного та прикордонного оформлення товарів при здійсненні міжнародних торговельних операцій в Україні була оцінена на рівні 2,49 (максимальне значення індексу становить 5,00) та зайняла 89 позицію серед 160 охоплених рейтингом держав світу.

В контексті європейської та євроатлантичної інтеграції репрезентативним є також той факт, що усі держави ЄС розташовані

попереду України за досліджуваним параметром у рейтингу Logistics Performance Index. В свою чергу, Україна межує із Перу, Уругваєм, Йорданією, Камеруном, Македонією, Ганою [28].

Як зазначено у Звіті щодо Індексу ефективності логістики, «митне оформлення товарів з фізичним оглядом є більшою мірою розповсюдженим у країнах з низькими показниками ефективності митного та прикордонного оформлення» [28].

Саме тому таким державам рекомендовано зменшити рівень суб'єктивності, бюрократії, обтяжливості та непрозорості митних процедур на кордоні. За аналогією із результатами опитування Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, а також рейтингування Doing Business дані Індексу ефективності логістики вказують на існування більшої кількості проблем у сфері митного оформлення товарів при імпорті на фоні експорту.

Ще одним репрезентативним рейтингом щодо діагностування митної сфери країни є Індекс сприяння торгівлі (Enabling Trade Index) Світового Економічного Форуму та Глобального Альянсу. Останнє рейтингування країн за значеннями вказаного індексу відбувалось у 2016 р., коли Україна за показником ефективності та прозорості роботи митних і прикордонних органів посіла 95 позицію у числі 136 діагностованих держав світу із значенням 4, 1 (максимальне значення показника становить 7) [29].

Структурне аналізування показника індикатора ефективності та прозорості роботи митних і прикордонних органів дало змогу визначити наступні позиції України за відповідними субпоказниками серед 136 країн світу:

- рівень митного обслуговування – 110 місце із значенням 0,33 за шкалою від 0 до 1;
- ефективність митного оформлення – 104 позиція із значенням 2,3 за шкалою від 1 до 5;
- час на документальне забезпечення імпортних операцій – 122

сходинка із значенням 168 годин;

- час на митне оформлення товарів при імпорті – 82 місце із значенням 72 годин;
- витрати на документальне забезпечення імпортних операцій – 105 сходинка із значенням 212 дол. США;
- витрати на митне оформлення товарів при імпорті – 31 позиція із значенням 100 дол. США;
- час на документальне забезпечення експортних операцій – 116 сходинка із значенням 96 годин;
- час на митне оформлення товарів при експорті – 57 місце із значенням 26 годин;
- витрати на документальне забезпечення експортних операцій – 124 сходинка із значенням 292 дол. США;
- витрати на митне оформлення товарів при експорті – 27 позиція із значенням 75 дол. США;
- рівень нелегальних платежів та корупції – 120 місце із значенням 2,6 за шкалою від 1 до 7;
- рівень передбачуваності митних процедур при імпорті – 116 сходинка із значенням 3,2 за шкалою від 1 до 7;
- рівень відкритості роботи митних органів – 40 позиція із значенням 0,9 за шкалою від 0 до 1 [29].

Окремої уваги заслуговує діяльність Державної митної служби України в умовах правового режиму воєнного стану. У перші дні війни ключовим завданням було зберегти керованість та безперебійну роботу митниці, а також життя та здоров'я працівників. Таким чином, Держмитслужбою було здійснено евакуацію особового складу з митниць північного та східного регіонів, а також до вивезення серверного обладнання, документів, особових справ, технічних засобів митного контролю тощо, збережено бази даних Держмитслужби, вдалося перешкодити доступу до них ворога.

При цьому центральний апарат Держмитслужби не припиняв роботу,

відповідальні працівники перейшли в режим чергувань. Для покращення ж керованості органу у воєнний час на заході країни створили запасний командний пункт.

Зіткнувшись із безпрецедентними до цього викликами, у перші дні війни Державна митна служба України оперативно ухвалювала рішення для пропуску громадян, котрі шукали порятунку від війни в інших країнах, і максимально упростила митні формальності при перетині кордону.

З моменту повномасштабного вторгнення російської федерації північні та східні митниці припинили роботу, було заблоковано порти, аеропорти. Стало зрозуміло, що в подальшому робота митниці буде зосереджена у західному та південному регіонах. Тому оперативно вжито низку заходів для того, щоб ці митниці могли прийняти на себе додаткове навантаження. Зокрема, підрозділи Держмитслужби перейшли на цілодобовий режим роботи. В південних та західних регіонах працевлаштовано частину службовців, які виїхали з тимчасово окупованих регіонів України та районів, де велися активні бойові дії. При цьому було зведено до мінімуму фізичні процедури (проведення митних оглядів, залучення представників профільних підрозділів та ін.) та суттєво скорочено середній час проходження митного оформлення [19].

Усі завдання, поставлені перед Державною митною службою України, були виконані: армія забезпечується всім необхідним - від продуктів харчування до озброєння і транспортних засобів. Зроблено усе від Держмитслужби залежне для уникнення продовольчої кризи в країні. Разом із Державною прикордонною службою та Національною поліцією впроваджено механізми швидкого проходження та митного оформлення паливно-мастильних матеріалів (ПММ). Разом із закордонними колегами створено режим «зеленого коридору» для ввезення пального [30].

Таким чином, Держмитслужба виявилась стійким органом виконавчої влади в Україні, який повною мірою виконую завдання, і надалі реалізує митну політику, яка в такий період є надважливою, оскільки вся допомога

міжнародних партнерів не реалізується без залучення митних органів України.

3.2 Пріоритетні шляхи удосконалення діяльності Держмитслужби в питанні забезпечення захисту економічних інтересів України

Для України на сучасному етапі економічного розвитку, надзвичайно актуальним є питанням вжиття заходів щодо удосконалення діяльності Держмитслужби в питанні забезпечення захисту економічних інтересів України.

На жаль, на сьогоднішній день в умовах складної політичної та економічної ситуації в країні пріоритетним та першочерговим завданням для митних органів залишається наповнення державного бюджету країни і на впровадження сучасних механізмів управління митними процесами не вистачає ресурсів. Хоча це не є основною задачею митних органів.

«Очевидно, що захист національних інтересів є пріоритетним завданням будь-якої держави. В умовах інтернаціоналізації та глобалізації, а також нестабільної політичної ситуації економічна безпека держави виходить на перший план. При цьому митним органам повинна приділятися особлива увага. Тому виокремлення основних пріоритетних напрямів реорганізації митної системи та вирішення питань, які носять не тільки нормативно-правовий, але практичний характер, надасть змогу державі вивести на новий рівень митні органи та підвищить ефективність їх роботи, а також активно співпрацювати з іноземними країнами в напрямку попередження митних правопорушень» [31].

Зробити свій внесок в покращення стану економічної безпеки держави Державна митна служба України може шляхом здійснення наступних заходів:

1) підвищення якості митного регулювання, що сприяє створенню умов для залучення інвестицій в економіку, збільшення надходжень до бюджету держави, для захисту вітчизняних товаровиробників, охорони об'єктів інтелектуальної власності та максимального сприяння зовнішньоекономічній діяльності;

2) вдосконалення митного адміністрування, у тому числі розвитку системи управління ризику на основі здійснення митних процедур відповідно до міжнародних стандартів, що ґрунтуються на останніх досягненнях у сфері інформаційних та управлінських технологій;

3) зміцнення взаємодії із міжнародними органами та організаціями в боротьбі з тероризмом, контрабандою зброї, наркотиків і контрафактної продукції, а також при забезпеченні економічної, екологічної та радіаційної безпеки.

У майбутньому митна безпека й надалі залишатиметься невід'ємною складовою економічної безпеки держави. У цьому контексті ключовими завданнями є імплементація міжнародно-визначених інструментів регулювання міжнародної торгівлі на основі дотримання Рамкових стандартів забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі, розроблених Всесвітньою митною організацією з метою визначення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз.

Інакше кажучи, митна система України повинна базуватись на накопиченому досвіді функціонування митних систем світу і бути цілісною динамічною структурою.

Таким чином, реформування митних органів потрібно проводити з урахуванням основних світових тенденцій у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання.

У такому разі важливим завданням постає не тільки територіальне розташування підрозділів, а й наявність достатньої кількості підготовлених працівників для виконання митних процедур.

Пріоритетним завданням митних органів є захист національних інтересів. Доцільно враховувати досвід провідних країн світу, а саме:

– чітко акцентувати пріоритети у національних інтересах під час регулювання зовнішньої торгівлі; затвердити принципи взаємності в наданні зовнішньоторговельних переваг і дотриманні партнерами вимог справедливої конкуренції;

– передбачити можливість захисту національної економічної безпеки шляхом адміністративного регулювання експорту;

– забезпечити детальне юридичне відпрацювання всіх інструментів регулювання ЗЕД, в т. ч чітке формування процедурних аспектів.

Визначення пріоритетів у діяльності надасть змогу митним органам з мінімальними затратами забезпечити ефективну взаємодію із правоохоронними органами країни та максимізувати ефективність наповнення державного бюджету країни [31].

Головними напрямами підвищення ефективності проведення митних операцій підприємств України пропонуються наступні:

– стабілізація ситуації в країні;

– визначення пріоритетних напрямів та відповідної державної підтримки розвитку галузей народного господарства й видів виробництва, що забезпечуватимуть потреби внутрішнього ринку у високоякісних конкурентоспроможних товарах, аналогічних імпортованим в Україну;

– розвиток імпортозаміщуваних виробництв із подальшою їх орієнтацією на експорт за умови повного забезпечення потреби внутрішнього ринку в цих товарах;

– підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку за рахунок впровадження новітніх технологій і використання сучасного устаткування;

– залучення іноземних інвестицій для створення потужного експортного сектору;

– забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов’язань щодо експортних кредитів;

– орієнтація на розширення використання місцевих ресурсів та інших конкурентних переваг України;

– укладення ефективних договорів;

– сприяння заходам щодо інтеграції економіки в європейські і світові

господарські об’єднання та організації.

Таким чином, перед Державною митною службою України, як одного з реалізаторів забезпечення економічної безпеки держави, сьогодні постало багато викликів. Однак, вирішення проблемних питань можливе, зокрема шляхом здійснення вищенаведених заходів.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна зробити висновки, що економічний інтерес – це користь, вигода, яка досягається в процесі реалізації економічних відносин. Це мотив та стимул соціальних цілеспрямованих дій економічних суб'єктів з метою отримання певних результатів для задоволення різноманітних потреб. Можна узагальнити, що економічний інтерес держави – це ціла система потреб громадян. Тобто, економічні інтереси держави тісно пов’язані з усіма функціями держави.

Правильно організований митний контроль покликаний запобігати негативним економічним і соціальним явищам, таким як порушення митних правил та контрабанда, що є одними з ключових ризиків та загрозами для економічної безпеки України.Таким чином, роль митних органів у цьому контексті є надзвичайно вагомою. Митні органи кожної країни, в першу чергу, це органи доходів і зборів, одна з основних їх функцій в системі забезпечення економічної безпеки держави є фіскальна, тобто наповнення бюджету. Як результат, вчасно та достатньо наповнений бюджет прямо впливає на рівень добробуту населення, а отже сприяє захисту економічних інтересів кожного громадянина, і, як результат – держави. В Україні таким органом є Державна митна служба України.

Митна безпекапередбачає досягнення необхідного рівня надійності митної системи за умови ефективної роботи митних органів, оскільки серед державних інститутів, які забезпечують економічну безпеку в зовнішній сфері, провідна роль належить саме цим органам. Оподаткування митними платежами прямо впливає на фінансову складову економічної безпеки держави. Через його механізм забезпечується надходження митних платежів до дохідної частини Держбюджету, це прямо впливає на стан бюджетної, грошово-кредитної та валютної систем держави. Отже, митна складова відіграє одну з ключових ролей у процесі забезпечення економічної безпеки держави в цілому та

фінансової безпеки зокрема, оскільки спрямована на захист національних економічних інтересів у зовнішньоекономічній і фінансовій сферах одночасно.ики в галузі гарантування митної безпеки. Головною метою забезпечення митної безпеки є досягнення необхідного рівня надійності митної системи за умови ефективної роботи митних органів, оскільки серед державних інститутів, які забезпечують економічну безпеку в зовнішній сфері, провідна роль належить саме цим органам.

Роль Держмитслужби полягає у тому, що «безпекове питання України» прослідковується червоною ниткою у її функціях. Захист національного виробника, недопущення контрабанди, наповнення бюджету, контроль за сплатою митних платежів, міжнародна взаємодія, прогнозування, законотворча діяльність – це лише невелика частина того, завдяки чому Держмитслужба лишається потужним форпостом захисту економічних інтересів України.

Аналіз надходжень до держбюджету показав, щонайбільше надходжень серед митних платежів державний бюджет отримує від сплати податку на додану вартість з імпортних товарів, потім йдуть акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів, далі – ввізне та вивізне мито відповідно. В основному, обсяги надходжень протягом 2018-2021 рр. Збільшувались. Однак, у 2022 році через воєнну агресію росії, обсяги митних надходжень до держбюджету суттєво зменшилася. Це пов’язано з тим, що діяльність деякої частки бізнесу призупинилась або знизилася, та з затвердженням урядом України ряду нормативних актів, що скасовують або знижують оподаткуваннями митними платежами певні товарів.

Обсяги та частка митних платежів в структурі держбюджету показали, що вони є основою податкових надходжень держави, та основою доходів держбюджету загалом. А, отже, роль митних органів в системі забезпечення економічних інтересів держави є визначальною, і їх значення – стратегічно важливим.

Аналіз результатів діяльності Державної митної служби України у розрізі забезпечення економічних інтересів держави показав, що систематично та

ефективно проводиться здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення з порушенням законодавства України з питань митної справи. Одним із напрямів активної діяльності Державної митної служби України у системі забезпечення економічних інтересів держави також є ведення митного реєстру та організація здійснення заходів сприяння захисту прав інтелектуальної власності. Відповідний напрям роботи відіграє велику роль в забезпеченні економічної безпеки держави, оскільки внесення об'єктів прав інтелектуальної власності до митного реєстру здійснюється з метою боротьби з підробками та недопущення введення їх в вільний обіг в України. Наразі, він є єдиним механізмом виявлення та боротьби з контрафактною та піратською продукцією, оскільки дозволяє зупинити і заборонити переміщення через митний кордон України товари, імпорт та експорт яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності. Також, важливим елементом економічної безпеки держави, і митної, зокрема, є контроль та класифікація товарів. За напрямом контролю за класифікації товарів Державною митною службою України забезпечується контроль за правильністю класифікації товарів згідно УКТЗЕД та, як наслідок, застосуванням ставок ввізного/вивізного мита, акцизного податку, ПДВ, що дозволяє виявляти та попереджати порушення митного законодавства, як під час проведення митного оформлення, так і після його завершення. Робота митниць за напрямом класифікації товарів є одним із визначальних елементів повноти надходжень митних платежів до бюджету та для застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання.

Однак, існують деякі проблемні аспекти в діяльності Держмитслужби як одного з гарантів економічної безпеки держави, про що свідчать наступні факти:значна частка у загальному обсязі товарообігу товарів переміщуються через контрабанду;здійснення правопорушень у сфері інтелектуальної власності;невідповідність митного контролю сучасним стандартам пропускної

спроможності;корупційні процеси в митний органах;великий обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Шляхами вирішення відповідних проблемних аспектів можуть стати:стабілізація ситуації в країні;визначення пріоритетних напрямів та відповідної державної підтримки розвитку галузей народного господарства й видів виробництва, що забезпечуватимуть потреби внутрішнього ринку у високоякісних конкурентоспроможних товарах, аналогічних імпортованим в Україну;розвиток імпортозаміщуваних виробництв із подальшою їх орієнтацією на експорт за умови повного забезпечення потреби внутрішнього ринку в цих товарах;підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку за рахунок впровадження новітніх технологій і використання сучасного устаткування;залучення іноземних інвестицій для створення потужного експортного сектору;забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов’язань щодо експортних кредитів;орієнтація на розширення використання місцевих ресурсів та інших конкурентних переваг України тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Отрешко В. Поняття «Державотворення» в сучасному політологічному дискурсі/В. Отрешко// Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 78. С. 376–379. – URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_78_115

2. Кузенко У. Форми реалізації політичної функції держави: поняття, види / У. Кузенко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 2. 45 с. – URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_45

3. Шай Р. Я. Принципи та форми реалізації функцій держави/ Р. Я. Шай//Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.– 2014. – № 810. 21 с. – URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_810_21

4. Кірік А. В., Будник В. А. Узгодження інтересів стейкхолдерівтранспортних підприємств. Ефективна економіка.2017. № 12 С. 17-19 – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=59452

5. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія/ ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. С. 56-61 –URL: https://esu.com.ua/article–18591

6. Діденко О. М. Теоретичне дослідження науково–методичних підходів до дослідження сутності поняття «Економічний інтерес» / О. М. Діденко// Демократичне врядування. – 2013.– Вип. 12. С 245-249 – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_33

7. Климко Г. Н., Нестеренко В. П., Каніщенко Л. О., Чухно А. А. Основи економічної теорії: політекономічний аспект. Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Вища школа, 1999. С 16-21.

8. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення: 27.04.2023).

9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 –URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/me131588?an=1&ed=2013_10_29

10. Ковбасюк Ю.В., Г.П.Ситник. Інтереси національні // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / 2011. С.270-271.

11. Єрмошенко М.М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист/ М.М.Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. 2011. С. 7-13.

12. Онищенко В. О. Системний підхід у дослідженні національних економічних інтересів як чинника економічної безпеки держави / В. О. Онищенко, І. Е. Рева // Економіка і регіон. - 2013. - № 4. - С. 3-9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2013_4_3

13. Митний кодекс України (зі змінами) – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495–17#Text

14. Положення «Про Державну митну службу України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227–2019–%D0%BF#Text

15. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія / П. В. Пашко. – Одеса : АТ «Пласке», 2009. С. 5-16.

16. Пашко П. В. Митна політика та митна безпеки України/ П. В. Пашко, П. Я. Пісной. – Фінанси України. – 2006. – № 1. С. 21-23

17. Міністерство фінансів України. – URL: https://www.mof.gov.ua/uk

18. Указ Президента України від 08.11.2019 року №837 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» було забезпечено функціонування Державної митної служби України уформаті єдиної юридичної особи. – URL:https://mof.gov.ua/uk/functioning_of_the_state_customs_service_in_the_format_of_a_single_legal_entity–476

19. Державна митна служба України. – URL: https://customs.gov.ua/

20. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2021 рік. С 13-14. – URL: https://customs.gov.ua/en/plani–ta–zviti–roboti

21. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2020 рік – URL: https://customs.gov.ua/en/plani–ta–zviti–roboti

22. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. С 7-8. – URL:https://customs.gov.ua/en/plani–ta–zviti–roboti

23. Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту : Закон України від 30 серпня 2022 року № 2555–IX. – URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555–20#Text

24. Калініченко А. І. Митна безпека як складова національної безпеки України / А. І. Калініченко // Право та інновації. – 2015. – № 2. С. 14-18 – URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_2_4

25. Аналітичний звіт за результатами п'ятої хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів Інституту економічних досліджень та політичних консультацій «Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу 2020».–URL: http://www.ier.com.ua/files/Public_events/2021/2021_FTC_survey_full_report_FINAL.pdf

26. Офіційний сайт Міжнародного рейтингу Світового банку «Doing Business».– URL:http://www.doingbusiness.org

27. Офіційний сайт Міжнародного рейтингу Світового банку «Logistics Performance Index».–URL: https://lpi.worldbank.org/

28. Офіційний сайт Міжнародного рейтингу Світового банку «Logistics Performance Index».– URL: https://lpi.worldbank.org/

29. Звіт Світового Економічного Форуму та Глобального Альянсу «The Global Enabling Trade Report 2016».–URL: http://reports.weforum.org/global–enabling–trade–report–2016/#topic=data

30. Укрінформ. –URL: https://www.ukrinform.ua/rubric–economy/3497340–vaceslav–demcenko–v–o–golovi–derzavnoi–mitnoi–sluzbi–ukraini.html

31. Марченко О. М. Фінансова безпека держави: навчальний посібник / О. М. Марченко, Я. Я. Пушак, І. О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2020. 356 с.